

Yıl / Year: 2019

Cilt / Volume: 9

Sayı / Issue: 18

Sayfalar /Pages: 391-420

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 20.11.2019

Kabul Tarihi: 21.11.2019

TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİNİN MEVCUT DURUMU VE ÜLKE EKONOMİSİNE KATKILARI*

Bahar BURTAN DOĞAN**

Abdalmücahit ASLAN***

Öz

Dünyada ve Türkiye’de, son yılların popüler hizmet sektörü olan sağlık turizminin özellikle ekonomik açıdan önemi hızla artmıştır. Sağlık hizmeti alma gereksinimi insanların değişen istek ve ihtiyaçlarına göre şekillenmiş, tıptaki teknolojik gelişmelerin sonucunda bazı değişimlere uğramıştır. Türkiye’de sağlık turizmi, gelişmekte olan bir ülkenin; gelişmekte olan bir hizmet sektörüdür. Türkiye’de turizm, küresel terörizm gibi bazı iç ve dış dinamiklere göre değişkenlik göstermiştir. Türkiye, kendi kaynak ve olanaklarına uygun, sektöre yönelik stratejik hedefler belirlemiş ve etkin politikalar geliştirmektedir. Yabancı sermaye artırımında önemli olan sağlık turizmi, bir ülke için; döviz kaynağı olarak sağlık sektörünün sunumunda, dünya pazarına açılan kapısını niteler. Çalışmanın konusunu, bireysel harcama düzeyi yüksek ve özel pazarı olan sağlık turizminin, Türkiye'deki mevcudiyetinin tespiti ve ülke ekonomisine katkılarının incelenmesi teşkil etmektedir. Ülkemizdeki sağlık turizminin unsurlarını, olanaklarını ve potansiyel gücünü irdelemek, bu durumu ileriye taşıyacak girişimlere ışık tutmaya çalışma amacı taşımak, konuyu önemli kılmaktadır. Niteliksel araştırmanın çerçevesini biçimlendiren, teorik çalışmanın dayanağını oluşturan bilgi araçları, sektörle ilgili literatür taramasından elde edilen veriler, tümevarım yöntemi ile nesnel bir yaklaşım içinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Sağlık Turizmi, Ekonomi,

JEL Kodları: I1, I11, I15.

* Bu çalışma, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi’nde Prof.Dr. Bahar Burtan Doğan’ın danışmanlığında Abdalmücahit Aslan tarafından yazılmış olan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Prof. Dr., Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü baharburtandogan@yahoo.com, Orcid ID: 0000-0001-9835-2423.

*** İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Yönetimi Yüksek Lisans / Mezun, aslanmucahid@hotmail.com, Orcid ID: 0000-0002-1688-9815.

CURRENT STATUS OF HEALTH TOURISM IN TURKEY AND ITS IMPACT ON THE ECONOMY OF THE COUNTRY

Abstract

The importance of health tourism, which is the popular service sector of the recent years, increased rapidly especially in terms of economy. The need for obtaining health service was shaped according to the changing requirements and desires of mankind and went through some changes as a result of the technological advances in medicine. Health tourism in Turkey is a developing service sector of a developing country. The tourism in Turkey indicated variations due to some internal and external dynamics such as global terrorism. Turkey specified strategic goals for the sector, which are appropriate for her sources and opportunities, and is developing effective policies. Health tourism, which is important for foreign capital increase, characterizes its door opening to world market for a country as the presentation of health sector as an foreign exchange source. The determination of health tourism's existency and analyzing its contributions to the country's economy, which has a high personal expenditure level and a special market, constitutes the subject of the study. Examination of the elements, opportunities and potential power of health tourism in our country and aiming to work for the attempts trying to shed light acting upon this situation, makes the topic important. The information tools, which shape the framework of the qualitative research and constitute the base of theoretical work, the data obtained from the literature search related with the sector were evaluated in an objective manner with inductive method.

Keywords: Tourism, Health Tourism, Economy

JEL Codes: I1, I11, I15.

GİRİŞ

Turizm, müşterinin güvenliğini, sağlığını ve memnuniyetini ön planda tutan, müşterinin değişen ihtiyaç ve isteklerine göre şekillenen dinamik ve rekabetçi bir sektördür. Küreselleşmenin de etkileri ile sağlık turizminde ülkelerin lehine yaşanan hareketlilik, Türkiye gibi gelişmekte ve sektörde yeni olan ülkelerin tam olarak nasıl bir reaksiyon gösterecekleri ve stratejik konum geliştirecekleri sektörün geleceği açısından da önemli olmaktadır.

Sağlığın ve sağlık hizmetlerinin haberlere konu olmadığı gün neredeyse yok gibidir. Ulusal kanalların birçoğunda sağlık programları, kamu spotları, gazetelerin sağlık sayfaları bu durumu en iyi şekilde göstermektedir. Sağlık turizmi, 21. Yüzyılın başlarından bugüne dek sürekli sektör bazında dünyanın gündeminde olmuş ve diğer sektörler arasından sıyrılıp öne çıkmış, kendi varlığını ısrarla tüm dünyaya hissettirmiş, ekonomik olarak da önemli bir gelir kaynağını oluşturduğunu rakamlarla kanıtlamış bir alan olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye'nin sağlık turizmi potansiyelini gereği gibi kullanabilmesinin sağlanabilmesi için; tedavi motivasyonu ile ülkemizi ziyaret eden uluslararası sağlık turistlerinin en çok hangi ülkelerden geldiklerine ve bu ülkelerden gelen uluslararası sağlık turistlerinin kişi başına düşen harcamalarının ne kadar olduğuna, uluslararası sağlık turistlerinin ne kadarının termal zenginliklerden, ne kadarının medikal imkanlardan ve ne kadarının da sağlıklı yaşam imkanları anlamında SPA (Selus Per Aqua) – wellness kapsamında sunulan hizmetlerden yararlandıklarına dair daha ayrıntılı istatistikî belirlemelerde bulunulması gerektiği ifade edilmektedir (Kaşlı ve Öztürk, 2014:13-20).

Araştırmanın konusu, çağımızda ekonomik getirisi ve önemi hızla artan 'sağlık turizminin' Türkiye'deki durumu ile ilgili tespitler üzerinedir. Bu konunun her safhasına dair detaylı bilgi edinmek ve elde edilen bilimsel çıkarımları sentezleyip sonuçlarını rapor haline getirmek, sektörün fonksiyonel değişkenleri yüzünden hayli zor olmaktadır. Çünkü sağlık turizmi birçok resmi veya gayri resmi kurum ve kuruluş, sektör, şirket ve bilim dallarıyla ilişkilendirilmektedir. Ancak, metin içindeki bilgi içerikleri araştırmacı tarafından özelden genele ulaşarak; tümevarım yöntemi dâhilinde sunulmaya çalışılmıştır. Bireysel harcama düzeyi yüksek, özel pazarı olan sağlık turizminde Türkiye'nin mevcut durumu, sağlık turizmi ile ekonominin ilişkisi ve sağlık turizminin ülkemizin ekonomisine katkıları araştırmamızın ana hatlarını oluşturan konulardır.

1. TURİZM VE GENEL OLARAK SAĞLIK TURİZMİ

Turist tanım olarak, “normal yerleşim bölgelerinden en az bir gece geçici bir süreliğine seyahat eden kişi veya grup” olarak tanımlanabilir. Genellikle eğlence, alışveriş ve kültürel amaçlı seyahat eden kişidir. Turizm ise, her zamanki ortamının dışında, seyahat, iş veya diğer amaçlarla seyahat edenlerin, birbirini takip eden bir yıldan fazla olmamak kaydıyla gerçekleştirdiği etkinliklerdir. Turizm, Latince tournus sözcüğünden türetilmiş olup dönme, dönüş anlamına gelmektedir. Dönmek anlamına gelen tourner ve tour kelimeleri ise Fransızcada halen kullanılmaktadır. İlk defa turizm kelimesi 1772 yılında İskoçya'da kullanılmıştır (Dinçer, 1993:5). Turizm ekonomik, sosyal, kültürel olmak üzere birçok özelliği içinde barındırmaktadır. Turizmin önemi, 1980 yılında dünya turizmine ilişkin Manila Deklarasyonu'nda; *ulusal toplumların sosyal, kültürel, eğitim ve ekonomi sektörleri ile uluslararası ilişkilerine doğrudan etkileri nedeniyle, ulusların yaşamı için gerekli bir etkinlik* olarak tanımlanmıştır. Turizm, turistlerin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetlerin ödemesi şeklinde, yerel bir ekonomiye büyük miktarda gelir getirmekte, dünya ticaret hizmetlerinin %30'unu ve toplam mal ve hizmet ihracatının % 6'sını oluşturmaktadır (Boz, 2004:132).

Turizm ekonomiye doğrudan etki eden bir olaydır. Dış ticaret, milli gelir artışı, iç tüketim, istihdam gibi ekonomik unsurlarda turizmin önemli bir rolü vardır (Akoğlu, 1966: 70).

Turizm, iki farklı kültürün karşılıklı etkileşimi sonucunda toplumların demografik ve sosyo-kültürel yapısında birtakım olumlu veya olumsuz değişiklikler meydana getirmektedir. Dolayısıyla turizmin sosyo-kültürel ve ekonomik etkisi en iyi şekilde alan bulunduğu zemin sahil kentlerimizde görülmektedir.

Sağlık turizmini tanımlayabilmek için ise önce sağlığın ne olduğunu bilmek gerekir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Anayasası ve 1978 Alma-Ata Bildirgesi, sağlığı “Yalnızca hasta ya da sakat olmama değil, fiziksel, zihinsel ve sosyal anlamda tam bir iyi olma hali” olarak tanımlamaktadır (Alma-Ata Bildirgesi, 1978). Sağlık turizmine bakış açılarına göre akademisyenler ve kuruluşlar tarafından farklı tanımlamalar da getirilmiştir.

Sağlık turizmi, tıbbi bakım almak amacıyla ikamet edilen ülkenin dışına seyahat etme süreci olarak tanımlanabilir. Bireysel anlamda sağlık turizmi, iyi bir beden ve ruh haline sahip olmak için yoğun iş temposundan kaçıp sığınılan bir limandır.

Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, sağlık turizminin kısa tanımını: “Hem koruyucu, hem tedavi edici, hem rehabilite edici, hem de sağlığı geliştirici hizmetleri almak amacı ile yaşadıkları ülke dışında bir ülkeye ziyaretleridir.” şeklinde yapmıştır (URL-1).

Sağlık hizmeti alma gereksinimi daha insan doğmadan başlamakta ve yaşam boyunca sürmektedir. Sağlık, sadece 7’den 70’e değil; 7’nin altında, 70’in üzerinde ve bu aralıkta bulunan herkesi -her yaşı- ilgilendirmektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte hızla bozulan çevreden, yoğun çalışma temposundan sıkılıp bunalan, sağlığını önemseyen insanlar, buldukları yerden başka ülkelere seyahat ederek huzur bulacağı termal merkezlere veya hastane gibi tesislere başvurumaktadırlar. İnsanların kaliteli ve düşük maliyetli hizmet beklentisi, bazı gelişmiş ülkelerdeki fiyatların yüksek olması, yaşlanan nüfusun artıyor olması medikal tedavi ihtiyacını doğurmuştur. Ünlü düşünür Wolfgang Van Goethe'nin dediği gibi; *İnsanlar, önce para kazanmak için sağlıklarını; sonra da sağlıklarını kazanmak için paralarını harcarlar* (URL-2). Bu döngü içerisinde olan insanlık, kaybedilen veya mevcut sağlık durumunu korumak için parasını harcamaktan kaçınmayacaktır. Sağlık, insanlığın en vazgeçilmez hakkı ve temel ihtiyacıdır. Kişi, kendi ülkesinin durumundan yola çıkarak ucuz ve kaliteli bir takip ve tedavi için bir başka ülkeye seyahat etmesiyle sağlık turizmine katılır ve gittiği ülke ekonomisine katkısı başlar.

Türkiye'nin tarihi ve kültürel özellikleri, iklimi, termal kaynakları, yaylaları, ormanları, denizleri, geniş kumsalları, teknolojik tıbbi tedavi olanakları ve gelişmiş birçok noktaya ulaşım yapan havayolu ulaşım kolaylığı sayesinde sağlık turizmi için en uygun ülkelerden biridir. Koruyucu ve iyileştirici aynı zamanda her türlü tecrübe, tıbbi cihaz ve teçhizata sahip olan modern devasa hastanelerinin yanında zinde kalmayı sağlayan Spa ve Wellness gibi termal hizmetleri ile öncelikle gittikçe yaşlanan Avrupa nüfusuna ve dünyadaki birçok insanın öncelikli gereksinimleri haline gelen bu hizmeti sunabilecektir. Dolayısıyla Türkiye, sağlık turizminde doğru stratejik hamlelerle bu önemli insan popülasyonuna da önemli bir tercih ve daimi adres olabilecektir.

Sağlık turizminin iki temel amacı vardır: Birincisi, başta kentli insanların yaşadığı gerginlikten ve çeşitli sağlık sorunlarından kurtarılmasına aracılık etmek, ikincisi de ülkenin iç ve dış turizmini canlandırarak çeşitli katma değerler yaratmak ve toplam ulusal gelire katkıda bulunmaktır (Özkurt, 2007:126).

Dünya geneline baktığımızda ise bu sektörün farklı ülkelerde yapıldığı ve farklı sahalara yayıldığı görülmüştür. Aynı zamanda Batıdan Doğuya doğru, diğer bir ifadeyle Avrupa'dan Asya'ya doğru bir eğilim ve eksen kaymasının yaşandığı gözlenmiştir. Asya ülkelerinden son zamanlarda öne çıkan başlıca sağlık turizmi ülkeleri ise Türkiye, Singapur, Tayland, Malezya, Hindistan ve Çin'dir.

Sağlık Turizmi ile Turizm Arasındaki Ortak ve Ayırıcı Özellikler

Turizm için geçerli olan birçok özellik sağlık turizmi için de geçerlidir. Birçok ortak yönleri ve ayırıcı özellikleri vardır. Sağlık turizmi genel turizmin bir alt başlığı veya alternatifi olarak da görülmektedir.

a) Turizm İle Sağlık Turizminin Ortak Özellikleri:

- Genel turist ile sağlık turisti herhangi bir ülkeden gelip kendi ülkelerine dönünceye kadar iletişim, ulaşım, rehberlik ve konaklama süreçleri aynı veya benzer olmaktadır.
- Ülkemize giriş yapan her turist aynı zamanda sağlık turizmi açısından da potansiyel taşımaktadır.
- Bir turist aynı anda hem turizmin hem de sağlık turizminin müşterisi olabilmektedir.
- Turistlerde korku ve endişe yaratan riskleri ortadan kaldıran 'Turistin güvenliği' ortak bir özelliktir.
- Toplumsal olaylardır.

- Yatırım ve istihdamın kaynağını oluştururlar.
- Piyasası olan pazarlama mekanizmasına sahiptirler.
- Merkezinde insan unsurunu barındıran, temelinin birçok meslek grubunun oluşturduğu kompleks bir hizmet sunumudur.
- Aynı hedefleri amaç edinmişlerdir; bu hedefler, müşteri memnuniyeti ve ekonomik kazanımdır.

b) Sağlık Turizmini Genel Turizmden Ayıran Özellikler:

- Merkezine ‘‘insan sağlığını’’ alır.
- Sağlık turizmi tanımı, sıklıkla medikal turizm olarak da adlandırılır.
- Sektörler arasında kendisine has özel bir yeri vardır.
- Daha karma ve komplekstir.
- Memnuniyeti sağlamak için ekstra dikkat, efor ve çaba gerektirir.
- Planlı ve programlı ilerlemesi gerekir.
- Ekonomik açıdan bakıldığında sağlık turizmi bir adım öne çıkmaktadır.
- Bir sağlık turisti normal bir gezi için gelen turiste oranla daha fazla döviz bırakmaktadır.
- Hareket alanı çoğu zaman farklılık arz etmektedir.
- Hareket yönünü daha çok maliyet ve bekleme sırası belirlemektedir.
- Özellikle tıbbi teknoloji gerektirmektedir.

Ekonomik getiri bazında ele alındığında ise, medikal turizm gelirleri, genel turizm gelirleri içerisinde en önemli paya sahip olan kalem olarak görülmektedir. Özellikle Türkiye’de 2013–2016 yılları arasında medikal turizm kapsamında turist başı ortalama harcama 2142,4 dolar iken, diğer kategorilerde turist başı ortalama harcamanın 796,6 dolar olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir (TÜİK, Turizm İstatistikleri, 2016). Medikal turizmin önemi açısından bakıldığında, bu durum medikal turizmi diğer turizm alanlarından ayıran en önemli faktörlerden biri olarak nitelendirilebilir (Ataman ve vd. 2017.32-33).

Sağlık turizmi ile genel turizm, aslında birçok benzer yönleriyle birbirine bağlı iki terimdir. Biri olmadan diğeri tarif ederse; bir yanı hep eksik kalacaktır. Sağlık turizmi ile genel turizm müşterileri aynı olabilecekleri gibi farklı da olabilmektedir. Aynı anda her ikisine de müşteri olunabilmektedir. Örneğin; bir sağlık turisti hem sağlığını koruyup geri kazanmaya çalışırken, diğer yandan da bulunduğu ülkenin doğal güzelliklerini gezebilir, tarihi görsellerine şahit olabilir ya da tatil imkânlarından faydalanabilir. Sağlık hizmeti ihtiyacı olan

bireylerin özel olarak planlanarak bu hizmeti alabilmelerinin yanında, herhangi başka bir nedenden dolayı kişinin başka bir ülkede bulunması hasebiyle de plansız/ani gelişebilen acil müdahaleler gerektiren hastanelerin acil servislerine başvurmaları durumunda sağlık turizmine katılmış olurlar. Yani planlı veya plansız başka amaçlarla bir başka ülkede bulunan kişi/kişiler hastane veya şifa veren bir kurumdan aldıkları takip ve tedavilerle sağlık turizminin kapsamına girmektedirler.

Sağlık turizmi denilince insanların aklına farklı çağrışımlar gelebilir. İlk etapta turizm ya da sağlık (hastalık, hastane, doktor vs.) gelmektedir. Ancak sağlık turizmi bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Sağlık turizmi kendi içinde birçok unsuru barındırmaktadır. Özünde nitel ve nicel ölçütler barındıran, bazen manevi bir hava estiren, diğer yandan medikal yönüyle somut bir kavramın ötesindedir. Tüm bu yönleriyle sağlık turizmi bir dünya gerçeği olmakla beraber; bir piyasası, sunulabilecek somut bir hizmet, fiziksel bir hareket alanı, pazarlama mekanizmasına sahip, eğitim, tecrübe ve bilgi beceri gerektiren multi disiplinler bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık hizmetlerinin gündemde kalmasında en etkin faktörler; nüfusun yaşlanması ve teknolojiye gelişmeler olarak görülmektedir.

Sağlık turizmi sadece termal turizm ya da SPA (Sudan Gelen Sağlık) ile sınırlı kalmamış, tıp uygulamalarını da kapsar duruma gelmiştir (Adveren, 2011:41). Bu kapsayıcılıkta sağlık turizmi üç kategoride değerlendirilmektedir. Medikal (tedavi amaçlı yapılan) turizm, termal (SPA/Wellness) turizm ve üçüncü yaş (50 yaş üstü) turizmidir. Bu turizm çeşitlerinden medikal veya tıp turizmi, hem gelişmekte olan bir endüstri hem de bir araştırma ilgisi konusu olarak giderek daha fazla dikkat çekmektedir (Connell,2013:1-13). Türkiye, medikal turizmde önemli destinasyonlardan birisi niteliğindedir. Ulusal ve uluslararası birçok yayında medikal turizmde Türkiye'nin potansiyelinden ve çalışmalarından söz edilmektedir (CNBC, 2014:17-18).

1.1. Türkiye'de Sağlık Turizminin Tarihsel Süreci

Sağlık turizminin tarihi geleneksel anlamda tıp biliminin tarihiyle aynıdır. İlk çağlardan beri sağlık hareketleri süregelmiştir. Bu hareketliliğin varlığı Hz.İsa'dan önce 460 yılında doğmuş olan Hipokrat'tan da eskidir. Bilinen veya bilinmeyen, halk arasında şifacı olarak isimlendirilen birçok kişi gelip geçmiştir. Örneğin pek bilinmese de Antik Mısır'da yaşamış olan Mısır'lı hekim İmhotep (M.Ö. 2667-2648), zamanının en büyük tıp hekimlerindedir (URL-3). Tıp bilimi İslam tarihinin ilgi odağında yer almış olup Lokman Hekim bu alanda ön plana çıkmıştır. Hz. İsa'nın bazı hastalıkları tedavi ettiği bilinmektedir. Bu doğrultuda

Anadolu Selçuklularda ve Osmanlılarda, tıp bilimi ile ilgilenen çok önemli şahsiyetler yetişmiştir. Selçuklulardan ve Osmanlılardan birçoğu günümüze kadar ulaşan bimarhane, şifahane veya darüşşifa denilen hastanelerin yanında, yolcu gezginler için ise han ve hamam gibi tesislerin varlığı sağlığa verdikleri önemin göstergesidir. Bu durum dini inanışlar gereği olarak da düşünülmektedir. Bugün günümüzde bazı dini ritüellerin hastalara şifa verdiği inancı halen devam etmektedir.

Anadolu binlerce yıl önce Antik Yunanlılara, Romalıya, İskenderiye'ye, Selçuklulara ve Osmanlı'ya özellikle termal sularıyla şifa merkezi olmuştur. 18. yüzyılda Avrupa'da bulunan hastalar özellikle kaplıcaları ziyaret etmişlerdir, çünkü sağlık veren maden sularına sahip yerlerde, özellikle guttan karaciğer bozukluklarına ve bronşit gibi hastalıklara karşı tedavi etmişlerdir (Balaban ve Marano, 2010:135).

Sağlık turizminin gelişimi; geçmişten günümüze farklı şekillerde olmuştur. Kimi zaman ticaret ile uğraşan kervanların uğrak mekânları, kimi zaman komşu ülkelere seyahatler şeklinde düzenlenmiştir. Toplumun tüm kesimini kapsayan sağlık anlayışı II. Dünya Savaşı sonlarında yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak daha çok ekonomiye fazla katkısı olmayan, organizasyondan yoksun amatör bir özellik taşımaktaydı. Politika ve kavram olarak ortaya çıkmasının ve uluslararası literatürde kullanılması neticesinde sağlık hizmetlerinin kalitesi artmıştır. Bu kalitedeki artış, toplumların temelini oluşturan kişilerin sağlık seviyelerinin yükselmesini sağlamıştır.

Ekonomik ve sosyal bir olay olan turizmin, Türkiye'nin uluslararası arenada sağlık ile ilgili çalışmaları köklü bir geçmişe sahiptir. 1851 yılında Paris'te Osmanlı imparatorluğu dâhil 12 ülkenin katılımıyla uluslararası sağlık konferansı toplanmıştır. Bu konferansta 137 maddelik bir uluslararası sağlık tüzüğü oluşturulmuştur (Metin ve Tezel Aydın, 2005:35).

Türkiye'de Cumhuriyet döneminde sağlık sistemi gelişmiş, özellikle son 10 yılda Sağlıkta Dönüşüm Programları (SDP) ile Türkiye'nin sağlık sistemi dünyaya örnek olmuştur (URL-4). Türkiye'de turizm alanında ilk faaliyetler, Cumhuriyetin ilk dönemlerine dayanmaktadır. 1923 yılında İstanbul'da kurulan Türk Seyyahin Cemiyeti adlı kuruluşla başlamıştır (İçöz, 2000:21). Sağlık hizmetleri ise Cumhuriyetin kuruluşundan 1961 ve 1982 Anayasası hükümlerince devletin sunması gereken bir kamu hizmeti olarak kabul edilmiştir (Pala, 2007:11). 1963 yılında ilk kez, beş yıllık kalkınma planında sağlığa yer verilmiştir (OECD, 2008:32-33). Destinasyon olarak Türkiye; 1977-1987 yılları arasında başlangıç, 1987-1997 yılları arasında büyüme dönemi yaşamış, 1997'den günümüze kadar olan süreçte ise olgunluk

dönemine giriş sinyalleri vermeye başlamıştır (TÜBİTAK; Vizyon 2023). Sağlıkta reform önerilerini içeren Ulusal Sağlık Politikası Dokümanı 1993'te yayınlanmıştır. Dokümandaki önerilerin o dönem itibarıyla dünya genelinde geçerli sağlık politikası reform girişimlerine uygun olduğu söylenebilmektedir (Peter ve Tatar, 2004:7). Bu tarih itibarıyla genel olarak sağlık politikaları bu çerçevede gelişme göstermiştir. 2003 yılında ise Sağlık Bakanlığı'nın belirlediği SDP, sağlık hizmetlerinin etkili, verimli ve en uygun şekilde organizasyonu, finansman sağlanması ve sunulması hedeflemektedir (Sağlık Bakanlığı, 2008). Bugün itibarıyla kalfalık ile ustalık arasındaki geçiş döneminde olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'de sağlık turizmi tarihçesine bakılacak olursa sırasıyla uygulanan politikalar da görülebilmektedir (Dursun ve vd.2011.12):

- 1990 - 2000, sağlık turizmi konuşulmaya başlandı.
- 2000 - 2005, sağlık turizmi medya gündemine girdi.
- 2005 - 2008, sağlık turizmi çeşitliliğinde medikal turizmi öne çıkıttı.
- 2005 - 2010, STK, kamu ve özel sektörde sağlık turizmi farkındalığı oluştu.
- 2010 - 2014, stratejik eylem planında yer aldı.
- 2010, Sağlık Bakanlığı Sağlık Turizmi Koordinatörlüğü kuruldu.
- 2010 yılı sağlık turizmi ile ilgili ilk mevzuat değişikliği yayımlandı,
- Genelge (2011/41), yönetmelikler yayımlandı.
- Sağlık Bakanlığının, 2023 vizyonuna girdi.
- Hükümet programında yer aldı.
- Dünya Sağlık Örgütü, Türkiye'nin sağlık turizmi potansiyeline işaret etti.
- Hükümet politikası haline geldi.

Bunlara ek olarak, Sağlık Turizmini Geliştirme Konseyi (THTC), 2005 yılında sağlık turizmi faaliyetlerini geliştirmek ve ulusal çabaları birleştirmek amacıyla kurulmuştur (URL-5). Hükümetin sağlık turizmi alanında özellikle son yılları kapsayan zaman diliminde yaptığı politikalar ve yürüttüğü projeler, Türkiye'ye büyük sağlık ülkesi imajı kazandırdı. Büyük sağlık ülkesi imajına binaen; ülkemizin sağlıkta sınıf atlaması, sağlık hizmetlerinin geliştirilmesinin yanında sağlık dağıtan ve dünyaya örneklik teşkil edecek konuma gelmesi, diğer ülkelerle de ikili anlaşmaları geliştirmesi büyük önem kazanmaktadır. Bugün ülkemiz, sağlık ithal eden ülkeden; sağlık ihraç eden, diğer bir ifadeyle sağlık dağıtan ya da örnek ülke olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir.

1.2. Sağlık Turizmi Hizmetlerinde Stratejik Yaklaşım

Strateji kelimesi her ne kadar dış politika ve askeri bir terim olarak öne çıksa da sağlık turizmi gibi özellikle ihracatı olan hizmetler için de kullanımı uygundur. Sağlık turizmi uluslararası arenada boy gösterdiğinden ekonomik, psikolojik ve politik etkileri vardır. Bu anlamda bu tür hizmet sektörlerinin ülke imajındaki yeri belirlenirken, dış dünyada sağlık turizmi yumuşak güç (soyut güç) olarak tanımlanmaktadır. Akbaş ve Tuna (2016), ‘‘Yumuşak Güç Olgusu ve Turizm İlişkisi’’ adlı çalışmalarında, sağlık turizmini yumuşak güç kategorisinde değerlendirip ilişkilendirmişlerdir. Bu gücü anlamlandırmak, boyutlarını önceden belirlemek ve hareket alanları doğrultusunda öngörülecek alanla ilgilenen kişi veya kişilerce, strateji belirleyen ve stratejist diye adlandırılan uzmanlar tarafından en ince detaylara kadar incelenerek netleştirilmektedir. Türkiye’de bu tür bir yaklaşım içerisinde olan sağlık turizminde strateji belirleyen herhangi bir birim bulunmamaktadır. Ancak, hedef hasta kitlesi bulmak ve hedef ülkeleri belirlemek açısından kamu ve özel sektörün birbirinden bağımsız olarak yaptıkları çalışmalar mevcuttur.

Konum geliştirme stratejisi ile Türkiye’yi veya sağlık işletmelerini sağlık turizmi aktörlerine (rakipler, müşteriler, yeni yatırımcılar, tedarikçiler ve ikame sektörler) karşı nasıl konumlandıracağını belirlemek mümkün olacaktır. Dünyadaki mevcut ve potansiyel rakipler göz önüne alındığında, Türkiye’nin veya sağlık işletmesinin sağlık turizmindeki konumu ne olmalıdır? Sağlık sektöründe hangi alanlara yoğunlaşılmalı veya öncelik verilmelidir? Bu konumu belirlerken birincil derecede önemli stratejik müşteriler, sağlık turizmi sektöründeki yurtiçi ve yurtdışı tedarikçilerin pazarlık gücü, destekleyici ve ikame sektörlerin durumu nedir, bütün bunlar göz önüne alındığında Türkiye veya sağlık işletmeleri kendilerini sektör içerisinde nerede ve nasıl konumlandırmalıdır, gibi sorularla strateji geliştirmenin birincil hedefleri nitelendirilmiş olunacaktır (URL-6). Bu yüzden, öncelikli olarak stratejik yönetim yöntemlerinin karakteristik özellikleri belirlenmelidir. Böylelikle sağlık turizminde gelecek portresi; on yıl ve hatta yüzyıl sonrasını düşünerek vizyon ve misyon geliştirme yollarını arama gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Böylece stratejik planlamaların temeli inşa edilebilmektedir. Bilişsel stratejilere ek olarak, sağlık turizmi konusu fiziksel ve sosyal bileşenlerle ilgilidir. Daha önceleri parası olan zenginlerin alabildiği bir hizmet olan sağlık turizmi, günümüzde ise küreselleşmenin etkileri ve internetin dünyada yaygınlaşmasıyla bu hizmete eğilimin artması sonucu her kesimin alabileceği bir hizmet türüne dönüşmüştür. Bu doğrultuda hedef kitle olarak dünyada en çok nüfus popülasyonuna sahip orta sınıfı seçmek en doğru karar olacaktır.

Türkiye’de sağlık turizminin geliştirilmesine yönelik ibareler turizm ve kitle turizm hedefleri arasında ilk kez 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1985-1989); ‘‘431. (1) Türkiye'nin tabii, tarihi, arkeolojik ve kültürel varlığı, kış, av ve su sporları, festival, sağlık ve gençlik turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyeli, ekolojik dengeyi koruma, çevreyi temiz ve sağlıklı tutma ve güzelleştirme ilkeleri doğrultusunda değerlendirilecektir.’’ yer almıştır (DPT, 1985-1989:120). Daha sonra sırasıyla 6., 7., 8., 9. ve 10.ncu Kalkınma planlarında sağlık turizmine yer verilmiştir.’ Son olarak, 10. Kalkınma Planı’nda; Sağlık Bakanlığının sorumluluğunda, sağlık turizminin geliştirilmesi kapsamında 1 numaralı eylem planı: ‘‘ Sağlık turizmindeki kaliteyi artırmaya yönelik çalıştaylar düzenlenecek, eğitimler ve bilgilendirme faaliyetleri yapılacaktır.’’ denilmektedir (Onuncu Kalkınma Planı, 2015-2018).

Türkiye’deki son duruma baktığımızda ise, devlet ve özel sektörün farklı kulvarlarda mücadele vermesi, harcanan enerjinin ikiye bölünmesine ve sinerjiyi yakalamak adına sürdürülebilir sağlık turizmi standardizasyonunu engellemektedir. Aynı zamanda pratikte tam olarak bir yol haritasının olmayışı, ulusal bir kontrol mekanizmanın olmayışı, sağlık turizminin de yeni gelişen bir sektör oluşu, sektörün bileşenleri arasındaki koordinasyon eksikliği gibi sebeplerden dolayı sektör beklentilerini henüz karşılayabilmiş değildir. Bu nedenle, etkin bir strateji belirlemek, hem sektörün hızlı ilerlemesi açısından önemli olmakta hem ülkenin ekonomik gücüne güç katmakta hem de dış alım gücünü artırmaktadır.

1.3. Sağlık Turizminin Türkiye Açısından Önemi

Tüm dünyada sağlık endüstrisinin önemi hızla artarken, global hacminin kimi yayınlarda 40-60 milyar dolar aralığında olduğu, kimilerinde de 100 milyar doları aştığı belirtilen sağlık turizmi sektörünün yıllık %20 gibi yüksek bir büyüme sergilediği belirtilmektedir. Keza, otoritelerce, dünya nüfusunun %3'lük kesiminin medikal tedaviler (onkolojik tedaviler gibi tıbbi tedaviler, cerrahi işlemler, kaplıca-kür terapileri ve fiziksel rehabilitasyon tedavileri, wellness vb.) için başka ülkelere seyahat ettiği ifade edilmektedir. IPK's World Travel Monitor isimli çalışmada sağlık turizmi kapsamında 2011 yılında Avrupa'da 9,4 milyon (740 milyonluk Avrupa nüfusuna oranı %1,3'dür, yine bu değer toplam ülke dışı seyahatlerin %2,4'dür) seyahat gerçekleşmiştir. Ülkemiz için en büyük pazar niteliğindeki Avrupa vatandaşlarının gerçekleştirdikleri tıp turizmi amaçlı seyahatleri son 5 yılda %24 oranında artmıştır (IPK International, 2012-2013).

Sağlık turizmi alanında 2005 yılında ise 20 milyar dolar hacimle 19 milyon kişi tarafından tıbbi tedavi amaçlı seyahatler yapılmıştır (Sandıkçı, 2008:1). 2018 yılının sonu itibarıyla bu

rakam 30 milyon insanın bu kapsamda seyahatler düzenlediği belirtilmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2018). Dolayısıyla; sadece bu rakamlar bile insan trafiğinin bu denli yoğun olan bir sektörün önemli olduğunu göstermekte ve boyutunu gözler önüne sermektedir.

Türkiye'nin ise sağlık turizmine girmesi, ekonomik payından pay almak için var gücüyle yakaladığı ahenk ile gösterdiği titizlikle bu çalışmanın içinde olması tesadüfi değildir. Türkiye bu anlamda coğrafik özelliklerini ve jeostratejik konumunu kullanmaktadır. Aynı zamanda Türkiye, sektörün yabancıları olmadığı gibi sağlıkta dünya çapında başarılar elde etmiş ve bu hizmette var olduğunu birçok alanda ispatlamıştır.

Türkiye, bir yandan sağlıkta iyileştirme programları yürütürken, diğer yandan da maksimum seviyede nasıl sağlık turizminin fayda ve olanaklarından yararlanabileceğinin hesapları içerisindedir. Sağlık turizminden birçok yönden yarar sağlamayı beklerken, diğer yandan da kendinden iç ve dış deneyimlerinden sağlık turizmine yeni bir şeyler kazandırma ve bakış açısı sunma çabasıdadır. Aynı zamanda Türkiye önemli miktarda gelir elde etmek için pazar arayışındadır. Bu doğrultuda Türkiye açısından sağlık turizmini önemli kılan muhtemel bazı hususlar şunlardır:

- Sağlıkta harcanabilir ödenek sağlar,
- Yeni istihdam alanları ve niteliğini belirler,
- Ekonomik açıdan katma değeri yüksektir,
- Cari açığın kapatılması ve dış alım gücünü arttırıcı etkisi vardır,
- Uluslararası arenada güçlü ülke imajı ve önemli prestij sağlar,
- Dikkatleri teknolojide ve bilimsellikte birleştirir,
- Diğer aracı veya yardımcı kurum / kuruluşlara kazandırır,
- Önemli tanıtım ve reklam aracıdır,
- Olumlu yönde sosyokültürel etkileşim sağlayabilir,
- Turizmin dört mevsim, tüm yıla yayılmasını sağlar,
- Turizmin yapısını, boyutunu ve ticaret hacmini genişletir,
- Ülke pazar ve piyasasına dinamizm katar,
- Uluslararası iletişimi güçlendirir ve dostluklar kurmasına yardımcı olur.

Sağlık turizminin derinliği, fonksiyonel oluşu, oluşturduğu unsurlar, onu Türkiye için değerli kılan perspektif bu özelliklerle sınırlı değildir. Ancak bu yöndeki çıkarımlar bir ülke için yeterli düzeyde önem arz etmektedir. Tüm bu bilgiler göstermektedir ki sağlık turizmi, dünyadaki birçok ülke gibi Türkiye tarafından da son derece önemsenmektedir. Türkiye bunu

birçok plan, program ve yeni projelerle desteklemektedir. Ancak, Türkiye'nin tüm bu çaba ve gayretine rağmen hedeflediği noktaya henüz ulaşabilmiş değildir.

1.4. Türkiye'nin Hastane - Yatak Kapasitesi Ve Tercih Edilme Sebepleri

Türkiye'de, sağlık hizmeti sunucuları hem kalite, hem de sayı ve kapasite anlamında artmıştır. Kamu ve özel işletmelerin de artmasıyla sağlık sistemi hacminde büyük bir genişleme ve endüstrileşme görülmektedir. Hastane ve yatak kapasitesinin sağlık turizmine yönelik artırılmasındaki en önemli amaç uzun bekleme sürelerinin önüne geçmektir. Türkiye'de bekleme süresi çok uzun olmamasına rağmen, artan nüfus ile beraber bazen devlet kurumlarında ve bazı tıp branşlarında olabilmektedir. Özel hastanelerde bu sorun çok ender rastlanılan bir durumdur. Ancak yurt içi ve yurt dışı hastalarına yönelik etkin ve kaliteli hizmetin verilebilmesi için önemli ölçüde hastane sayısı ve yatak kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Nüfusun artışıyla orantılı artan hastane ve yatak kapasite ihtiyacı özellikle 2003 yılında yürürlüğe giren SDP ile yeni hastanelerin yapımıyla giderilmeye çalışılmıştır.

Sağlık Bakanlığı ve TÜİK (2017) istatistiklerine göre; sağlık ocakları, toplum sağlık merkezleri ve diğer sağlık tesislerini de içeren yataklı, yataksız sağlık kurumları sayısı 2003 yılında 9,183 iken, 2017 yılı itibarıyla 33,587'ye ulaşmıştır. 2002 yılında Türkiye 164,471 hastane yatak kapasitesine sahip iken, 2013 yılı itibarıyla sürekli bir artış yaşanarak 2017'de 225,863 hastane yatak sayısına ulaşmıştır. 2017 yılında ulaşılmış toplam yataklı sağlık kurumu, 1,518 sayısı ise sadece hastaneler kapsamında değerlendirilmiş kurumlardır. En çok hastane, nüfus yoğunluğundan dolayı Türkiye'nin en büyük ili olan İstanbul'da toplamda 238 hastane, 37,954 yatak vardır. İstanbul'u hastane sayısı olarak; Ankara 87, İzmir 58, Antalya 45, Bursa 41, Adana 31 ve Gaziantep 30 hastane ile takip etmektedir (TÜİK, 2017). Türkiye'de hastane ve yatak artırımına yönelik alt yapı çalışmaları devam etmektedir. Özellikle son yıllarda mega projeler kapsamında önemli yapılar ortaya konmaktadır. Son yıllarda işlerliği artan yap-işlet-devret mekanizması ve kamu özel sektör işbirliğiyle yapılan yatırımlar her geçen gün hız kazanmaktadır.

Sağlık turizminde; kalite, barınma, ulaşım ve iletişim yurtdışından gelen hastalar için çok önemli olmaktadır. Bu yönüyle otel ve aracı kurumlara büyük iş düşmektedir. Kaliteli bir hizmet, tıbbi teknolojik tedavi ve tetkiklerin yanına iyi bir otelcilik hizmeti de eklendiği zaman sektör anlam kazanmaktadır.

Uluslararası sağlık turistleri genel olarak, sağlık turizmi hizmetini alacakları ülkeleri sahip oldukları akreditasyon belgelerine göre belirlemektedirler. Bu doğrultuda Türkiye, ülke

sınırları içerisindeki bütün sağlık kurumlarıyla, uluslararası hasta kabul eden bir ülkedir. Ancak daha kaliteli bir hizmet sunumunu gerçekleştirmek için Sağlık Bakanlığı; hastaneleri, çeşitli kategorilerde sertifikalandırma programlarına tabi tutmuştur. Bu hizmetin sunumunda uluslararası hastalara en iyi şekilde hizmet veren bazı kurumlar yetkilendirilmiştir. Bu kurumların sayıları, tablo 1’ de gösterilmiştir.

Tablo 1. Uluslararası Sağlık Turizmi Yetki Belgesi Almaya Hak Kazanmış Olan Sağlık Tesisleri ve Aracı Kuruluş Sayıları

ARACI KURULUŞ	KAMU SAĞLIK TESİSLERİ	KAMU ÜNİVERSİTE HASTANELERİ	VAKIF ÜNİVERSİTE HASTANELERİ	ÖZEL SAĞLIK TESİSLERİ
57	100	22	20	537

Kaynak: SB, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü – Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı – sayı: 75000571. (02.07.2019)

Türkiye’de daha önceleri yalnızca özel hastanelerde yoğun olarak hizmet verilen sektör olan sağlık turizmi, günümüzde kamu hastaneleri ve üniversitelerde alt yapı güçlendirilmesi ile daha yaygın hale getirilmektedir. Bu kapsamda Şehir Hastaneleri inşa edilmeye başlanmış, bir kısmı tamamlanmış, bir kısmının yapımı hala devam etmektedir (SB, Sağlık Turizmi Hakkında, 2018). Ülkemizde yeni bir proje olan şehir hastanelerinin büyük çoğunluğu yapım ve plan aşamasındadır. İlki, pilot şehir olarak Isparta’da kurulan, 2018 yılı itibarıyla beşincisi açılmıştır. Diğerleri inşaat halinde veya planlama sürecinde 2023 hedefleri içerisinde 31 şehir hastanesi vardır. Bu modelin örnekleri dünyada İngiltere ve Katar gibi bazı ülkelere benzer yapı ve uygulamalar ile mevcuttur. Hastanelerin Afrika, Orta Doğu, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Avrupa'dan hastaları ağırlayacağı belirtilmiştir (URL-7). 2020 yılına kadar tamamlanması planlanan diğer şehir hastanelerinin de hizmete alınması ile şehir hastanelerinde toplamda 28 bin 149 yatak sayısına ulaşılması hedeflenmektedir. 2023 yılına kadar tamamlanması durumunda yaklaşık ülkeye 41 bin kapasiteli yeni hasta yatağı kazandıracaktır (URL-8).

Türkiye’de şehir hastaneleri yeni bir yapılanma sürecinde olduğu için tartışılmaya açıktır. Ancak, kamu–özel ortaklığında kurulması beklenen şehir hastaneleri, dünya standartlarında, ultra lüks, binlerce yataklı, teknoloji harikası hastaneler olarak tanıtıldığı gibi Türkiye’de hayat bulması durumunda; ülke vatandaşlarının yanında yabancı uyruklu sağlık turizmi

hastaları için de büyük sağlık kompleksi ve kompakt hizmet alınacak devasa merkezler haline gelecekleri tahmin edilmektedir.

Türkiye coğrafi ve siyasi konumu itibarıyla Avrupa, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya açılan bir kapıdır. 56 ülke ve 1,5 milyar nüfus potansiyeli, ülkemizden yaklaşık olarak 4 saatlik bir uçuş ile ulaşılabilir bir mesafededir. Gelen tıbbi turistler farklı tedaviler için ülkemizi tercih etmektedirler (Karakoç, 2017:124).

Türkiye; modern hastaneleri, yetişmiş insan gücü, alanında uzman doktorları, teknolojik altyapı ve tecrübe birikimi ile Avrupa standartlarında hizmet vermektedir. Bu anlamda alanında uzman dünyaca ün yapmış doktorlara sahiptir. Geniş bir yelpazede hizmet vermektedir. Hem özel sağlık kurumlarıyla hem de devlet bünyesindeki çeşitli kategorilerdeki hastaneleriyle birçok dal ve branşta hizmet sunmaktadır. Türkiye'de sunulan medikal hizmetler genel olarak aşağıdaki gibidir;

- Göz ameliyatları,
- Diş Ameliyatları,
- Tüp Bebek uygulamaları,
- Estetik ve Plastik Operasyonlar,
- Kalp ve Damar Hastalıklarıdır (Şahbaz ve vd. 2012:277).

Türkiye'de 2010 yılında kamu ve özel hastanelere başvuran yabancı hastaların tercihleri özel hastanelere (%92), kamu hastanelerine (%8) oranlarında gerçekleşmiştir. En çok tercih edilen alanlar ise, göz, diş, ortopedi, kardiyoloji, onkoloji, plastik cerrahi ve beyin cerrahisi olmuştur. Bu yıl için hastaların % 80'i bu branşlarda tedavi olmuştur (URL-9).

En çok tercih edilen tıp branşları, her yıl farklı nedenlerden dolayı değişebilmektedir. Bu değişimin nedenleri sağlık turistinin kendisine bağlı olabildiği gibi, hizmet veren ülkenin iç ve dış dinamiklerinden de kaynaklanabilmektedir. Aynı zamanda o yıl içerisinde öne çıkan doktor veya hastane değişkenine de bağlı olabilmektedir. Türkiye'de tedavi olanakları bileşenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Yeterli donanımda hastaneler (teknoloji, personel, fiyat vb.)
- Alanında uzmanlaşmış doktorlar,
- Medikal şirketler, Sağlık turizm şirketleri (yardımcı kurum/kuruluşlar),
- Termal oteller, SPA/Welness merkezleri,
- Yaşlı ve engeli rehabilitasyon merkezleri,

➤ Tıp/Branş merkezleri vs. (BAKA Sağlık Turizmi Sektör Raporu, 2013).

Bunlara ek olarak gelişmiş ülkelere göre ucuzdur, teknolojik olarak az gelişmiş ülkelere göre öndedir, gelişmiş ülkelerle eşit düzeydedir. Konum ve kolay ulaşım seçenekleri ise Türkiye'nin tercih edilme nedenleri arasındadır. Sağlık turizminde bir ülkenin tercih edilmesini etkileyen temel faktörler arasında sağlık hizmetlerinin yüksek kalitesi, düşük maliyeti ve ülkenin sahip olduğu doğal zenginliklerinin yanında iklim ve coğrafi konumu sayılmaktadır.

2. SAĞLIK TURİZMİNİN EKONOMİK ETKİLERİ

Sağlık turizmi, bir hizmet sektörüdür. Ancak; sağlık turizmi, tıbbi olarak başlatılmış bir tedavinin bir parçası ya da mevcut sağlıklı durumu korumaya yardım eden bir “ürün” bağlamında değerlendirilmelidir (Özkurt, 2007:126). Dolayısıyla bu hizmetin (ürünün) satışını sağlamak veyahut pazarını oluşturmak gerekmektedir. Bu hizmetin pazarını oluşturan öğeler ise bilgi, birikim, tecrübe, teknoloji ve medikal ürünlerdir. Ayrıca hastane dışı kabul edilen iletişim ve haberleşme, ulaşım, rehberlik ve otelcilik hizmetleriyle de ilişkilendirilmektedir. Sağlık hizmet arzı ve talebi, bu alandaki her türlü kaynak kullanımı, kaynakların sağlık sektörü içindeki dağılımı, sağlık hizmeti finansmanı, sağlık kurumlarının yönetimi, sağlık politikaların oluşturulması ve sonuçlarının değerlendirilmesi sağlık ekonomisi alanını ilgilendiren başlıca konulardır (Çalışkan, 2008:29-50).

Mills (2014:1-8)'e göre de sağlık ekonomisi yeni bir disiplin alanıdır. Ekonomi biliminin bir alt disiplini sağlık hizmetleri sektörü, bu sektörün de bir alt kümesi sağlık turizmi, bunları bir arada tutan ise ekonomik faaliyetlerdir. Bu anlamda sağlık turizmi, bir ülke için sağlık sektörünün dünyaya bakan penceresini ve dünyaya açılan ekonomik kapısını nitelendirmektedir.

Sağlık turizmi, dünyada 100 milyar dolarlık bir hacme ulaşarak tüm ülkelerin dikkatini çeken bir konuma ulaşmıştır (Adveren, 2011:41). Ülkemizin mevcut coğrafi konumu, taşıdığı potansiyel, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde yapılan çalışmalar, politikalar, sağlıkta dönüşüm programı, kalkınma plan ve programlarında yer alan gelişmeler, özel sağlık sektörünün geldiği önemli nokta ve turizmdeki bazı iyileştirmeler göz önünde bulundurulduğunda, sağlık turizminin ciddiyeti ve ülke ekonomisine katkıları tahmin edilenden daha fazla olacağı düşünülmektedir.

Rekabet ve iletişimin baş döndürücü hızla arttığı bu dönemde, katma değeri yüksek, sürdürülebilir, kısa sürede mevcut altyapı ve insan kaynağı ile ciddi girdilerin sağlanabileceği bir alan olarak sağlık turizmi yıldız gibi parlamaktadır. Devletimizin, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörümüzle birlikte bu alanda yapacağı planlama, koordinasyon ve tanıtım çalışmaları ülkemize büyük katkılar sağlayacaktır (Sağlık Turizmi Raporu, 2010).

Sağlık turizminin ekonomideki etkinliğini artırmanın yolu sistemin (hükümetin) alan ile ilgili köklü değişimine ihtiyaç vardır. Türkiye’de yapılan sağlık reformları, iki önemli amaç taşımaktadır. Reformların yapılmasındaki amaçlardan ilki, kaliteli bir sağlık hizmeti sunmak, ikincisi bu hizmetin sürdürülebilirliği açısından ve kaynak temini için sağlık harcamalarına bütçe oluşturmak amacıyla ekonomik girdi sağlamaktır. Bu yöndeki gelişmelerde ise ulusal ve uluslararası iki yönlü hedefler belirlenmiştir. Belirlenen bu hedefler doğrultusunda birinci durumda ulus devlet konjonktüründe kendi ülke vatandaşlarının ihtiyaçlarına göre en iyi kalitede sağlık hizmeti sunmak, ikinci durumda ise hem kendi vatandaşlarına sunduğu hizmetler karşılığında sigorta kapsamında belli oranlarda kaynak sağlamak, hem de yurtdışı hastaları kabul ederek uluslararası standartlara uygun bir hizmet sunumu ile büyük çapta ekonomik girdi sağlamaktır. Tam bu noktada, yurtdışı hastalarını kapsayan turizm türü olarak sağlık turizmi karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sağlık turizmi ticari bir konu olup ülke ekonomilerinde çok önemli bir yer tutmaktadır.

2.1. Sağlık Turizminin Milli Gelir Etkisi

Sağlık turizmi farklı fikirler manzumesine bağlı gelişebilir. Ancak son zamanlarda birçok yönüyle gündemini oluşturmakta, ülke politikalarında yer almakta, çıkış noktasında ise ekonomi durmaktadır. Bu sektörle ilgilenen bütün ülkeler ekonomik zafer parolasıyla yola çıkar ve yapılan çalışmalarının dönütü olarak ise doğal olarak sağlık turizminde, ekonomik zafer elde etmenin beklentisi içinde olmaktadır. Bu düşünceleri meydana getiren unsurlar içerisinde ulusal çapta milli gelir elde etmek en önemli olanıdır. Ekonomik geri dönüşlerin en önemli etkisi ise ülkelerin Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH)’sında yaşanmaktadır. “Dış ticaret açığını kapamada ise turizmin payı, turizm gelirlerinden turizm giderleri düşüldükten sonra ortaya çıkan net turizm geliri rakamının, ihracat gelirlerinden ithalat giderleri düşüldükten sonra ortaya çıkan dış ticaret dengesi rakamına bölünmesi suretiyle bulunur” (Şen ve Şit, 2015:42).

$$\text{Karşılama Oranı} = \frac{\text{Ulusal Turizm Dengesi (Net Gelir)}}{\text{Dış Ticaret Dengesi (İhracat – İthalat)}}$$

Turizm gelirlerinin ülke ekonomisine katkısının ne derece önemli olduğunun bir göstergesi de Dış Ticaret Açığının (DTA)'ı kapama payı ve turizm gelirlerinin GSMH içindeki payıdır.

Tablo 2. 2018 Yılı Turizm Gelirinin Harcama Kalemlerine Göre Dağılımı (1000 \$)

Kişisel Harcamalar (A)	
-Yeme İçme	5,933
-Konaklama	3,299
-Sağlık	863,
-Ulaştırma (Türkiye İçi)	1,943
-Spor, Eğitim, Kültür	347,
-Tur Hizmetleri	117,
-Uluslararası Ulaşım	4,191
-Gsm Dolaşım Harcamaları	101,
-Marina Hizmet Harcamaları	37,2
-Diğer Mal Ve Hizmetler	5,710

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı. Ankara: 2019

Tablo 2.'de görüldüğü üzere; 2018 yılı turizm gelirleri, ülkeye gelen turistlerin arz ve taleplerini oluşturan alanlarda hizmet sunulmuştur. Kişisel ihtiyaçlardan en çok harcama yapılan gelir elde edilen hizmet alanları, yeme - içme ve diğer mal ve hizmetler (hediyelik eşya, giyim, halı vb.), uluslararası ulaşım, konaklama ve ülke içindeki ulaştırma kategorilerinde olmuştur. Ayrıca paket tur harcamaları önemli bir yer tutmaktadır. Sağlık amacıyla gelen bu kategoride değerlendirilen sağlık turistlerinden elde edilen turizm geliri, 863 milyon 307 bin dolardır. Bu miktar ülke ekonomisi için önemli bir rakam olsa da, geliştirilmesi gereklilik arz eden bir konudur. Ayrıca bu miktarın içinde sağlık turizminin çeşitlerinden olan termal turizm, zindelik ve gündelik (SPA – Wellness) gibi hizmet alanlarının dâhil edilip edilmediği konusunun incelenmeye değer olduğu düşünülmektedir.

Ülkemizde katma değeri yüksek olan turizm çeşidi olarak sağlık turizmi, ekonomik olarak yeni bir açılım sürecinden geçmektedir. Bu nedenle, ekonomilere rahat nefes aldıracak, kaynak olabilecek sağlıkta turizm bütçesini doğru planlamak gerekmektedir. Sağlık turizminin ekonomisine ilişkin, disiplinler arası etkileşimi had safhada olan böylesi bir

sektörün ekonomik boyutlarını ortaya çıkarmak ciddi anlamda güçtür. Sağlık turizmi, başlı başına özel profesyonellik gerektiren disiplinli bilgi kümesidir. Yeni bir sektör, istihdam ve yatırımı olan, diğer bir ifadeyle emek ve bilgi birikimin ticaretidir.

Türkiye genel olarak tüketim ekonomisi içinde dinamik bir pazardır. Daha geniş anlamda düşünüldüğünde, dünyadaki tüm ülkeler ekonomik bağımsızlığını elde etmek için küresel çapta gücü nispetinde kendi mücadelesini vermektedir. Birçok ülkenin arzusu kapitalist düzenin çarkı olmaktan çıkıp kendi düzenini kurmaktır. Kapitalist sistemin güçlü devletlerine karşı direnen güç olabilmenin yolu sosyal, siyasal ve ekonomik yapının sağlam temellere dayanmaktan geçer. Genel olarak sağlık turizminin iktisadi özellikleri (Özkurt, 2007:126):

- Sağlık turizmi bir piyasadır ve liberal iktisadın ilkeleriyle çalışmaya daha eğilimlidir. Güçlü bir arz ve talebin konusudur.
- Sağlık turizmi sanayisinin anahtarı, onun maliyet etkisi ile turizmin tüm çekiciliklerinin bir birleşimidir ki, bu zaten temel bir pazarlama unsurudur.
- Sağlık turizmi piyasasına sunulan ürün ve hizmetler, piyasa, fiyatlara karşı kırılğan olduğu için arz ve talebi esnektir.
- Sektörel faaliyet alanları çeşitlidir ve gittikçe genişlemektedir.
- Sağlık turizmine yönelik yapılan yatırımlar genellikle kamusal güvencelere ve özel sektör girişimlerine dayanmaktadır.
- Sağlık turizmi yaratacağı katma değerler ve GSMH'ye yapacağı katkılar, ölçüsünde büyüyen bir sektör niteliğinde değerlendirilmektedir.

Az gelişmiş ülkeler bir taraftan hızla kalkınmaya çalışırken, diğer taraftan ise kaynak sıkıntısı çekmektedirler. Bu ülkelerde iç kaynaklar yetersiz olduğu için, yabancı finansman ön plana çıkmaktadır. Ancak kullanılan dış finansmanın etkin alanlarda kullanılması gerekir, yoksa borç servisinde sıkıntı yaşanabilir (Berber, 2015:350). Sermayenin sadece para olmadığı gibi dış kaynak da sadece dışa borçlanmak anlamına gelmemelidir. Dışa borçlanmak sadece üretimde kullanılmak üzere yapılmalıdır. Türkiye'nin net dış borç stokunun 2018 yılının üçüncü çeyreğinde 286,195 milyon dolar, GSYH'ya oranı % 34,4 olduğu belirtilmiştir (T.C.Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2019). Bu borcu eritmenin temel çözümü; ekonomik büyümenin de esaslarından olan "üretim kapasitesinin" artırılmasına bağlıdır. Bu durumda hem genel ekonomiyi düzeltmek adına, hem de sağlık harcamalarına kaynak olması açısından turizmin içinden olan sağlık turizminin, teoride en etkin ekonomik kalem olduğu düşünülmektedir. Sağlık turizminin ekonomik yansımaları ve sektörel bazda etkin olduğu kanıtlanmıştır. Ancak; sağlık turizminde olumlu ve hızlı gelişmelere rağmen, ekonomik

getirisinin belirsizliği ve istenen seviyede olmaması sistematik çalışmaların olmayışına, diğer ilişkili sektörlerle tam olarak organize olmayışına bağlanmıştır. Bu sorunun kaynağına inildiğinde, önceliklerin belirlenmesindeki karmaşıklık, etkin ve üreten sağlık politikalarının gelişmemiş olması ve yönetici kadroların ehil kimselerden oluşmadığı düşünülmektedir. Bir diğer durum ise, tam anlamıyla milli ve bağımsız bir ekonomi politikamızın henüz olmayışı, birçok sektörde olduğu gibi sağlık turizmini de etkilemektedir. Bağımsız bir ekonomi içinse üretim yapmak, tasarruf etmek ve etkili kalkınma politikalar gütmeyi gerektirmektedir.

Turizmin ekonomik potansiyeli çok çeşitli olup her ülke, bölge, şehir hatta aynı ülkedeki değişik yöreler için dahi farklı olabilmektedir. Ancak, sağlık turizminin ortak ekonomik potansiyeli döviz kaynağı, gelir kaynağı ve yatırım kaynağı olarak sıralanabilmektedir (Gülmez, 2012:58).

2.2. Döviz Kaynağı Olarak Sağlık Turizmi

Yerli paranın değer kaybetmesiyle turizm gelirleri artmaktadır (Kandır ve vd. 2008:211-237). Turizmden gelen gelirin büyük çoğunluğu döviz olarak ülke ekonomisine katılmaktadır. Bu nedenle Türkiye için mevcut durumda, ekonomik dalgalanmaların olduğu bir dönemde özellikle dolar ve euro cinsi döviz kurları dış ticaret ve borçlarında dengenin sağlanmasını ve ülkenin alım gücünü pozitif etkiyeceğinden; ‘*yabancı sermaye*’, ekonomide istikrarın sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır.

Turist sayısı ve döviz kuru büyüme üzerinde etkilidir (Katırcıoğlu, 2009:2741-2750). Turizm ekonomisinin bu denli önemli olmasının temel nedeninin, döviz girdisiyle yerli ekonomiye yabancı sermaye akışını sağlıyor olması ve ‘‘milli ekonomiye, yabancı sermaye’’ katmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Turizm ekonomisiyle sıkı ilişkiler içerisinde olan sağlık turizminde ekonominin amacı ise, sağlığı uluslararası alanda pazarlamak ve satışını sağlamaktır. Bu hizmetin dışa satımında ise bazı indirimli paket tedaviler ve ikili anlaşmalarla birlikte ciddi oranda ekonomik getiri sağlamaktadır. Turist demek, özellikle ekonomik sıkıntı yaşayan üçüncü dünya ülkeleri için, ekonomistlerin diliyle veya bakış açısıyla para (döviz) demektir. ‘Gelen turist’ eşittir ‘Gelen para’ demek etik açıdan doğru olmasa da mali açıdan bu bir gerçektir. Dolayısıyla bu durum, ortalama döviz getiri katsayısı daha fazla olan sağlık turisti için de geçerlidir.

‘‘Türkiye, Ekonomi Bakanlığı tarafından resmi gazetede; 2 Haziran 2015 tarihli, 2015/8 sayılı döviz kazandırıcı hizmet ticaretinin desteklenmesi hakkında kararın uygulama usul ve esaslarına ilişkin bir genelge yayınlamış, hizmet sektörü rekabet gücünün artırılması projesini

kapsamı ile yurt içi veya yurt dışında sağlık turizm şirketlerini pazara girişinden, reklam ve film desteklemelerinden, hizmet sunumuna kadar birçok yönden destekleme kararı almıştır.” Bu durum sağlık turizminin ciddi önemli döviz kaynaklarından olduğunun tescillenmiş halidir (Resmi Gazete, 2015).

2.3. Gelir Kaynağı Olarak Sağlık Turizmi

Turizm geliri, yurtdışında ikamet eden vatandaş ve yabancıların ülkemizde turizm amaçlı yeme-içme, konaklama, sağlık, ulaşım, spor, eğitim, kültür, Türk firmaları ile yapılan uluslararası yolculuk ücretleri, cep telefonu dolaşım harcamaları, marina hizmet harcamaları, giyecek, hediyelik eşya, halı-kilim vb. mal ve hizmetlere yapmış oldukları bireysel ve paket tur harcamalarıdır. Gayrimenkul, konut için tamir-bakım harcamaları, dayanıklı tüketim malları ve bağışlar bu harcamaların dışında tutulmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018). Genel turizm içerisinde sağlık turizminden yararlananları ve yaptıkları harcamaları net olarak hesaplamak zordur. Benzer bir şekilde, turizm gelirlerinin ne kadarının sağlık turizmine ilişkin olduğunu gösteren sağlam veriler de yoktur. Bunun nedenlerinden biri, birçok turizm kolunun iç içe geçmiş ya da birbirinin uzantısı şeklinde olmasıdır. Örneğin; bir otel, kaplıca ve eğlence hizmetini aynı anda verebilmektedir (Özkurt, 2007:126).

Erkan ve diğ. (2013)'nin çalışmalarında: ”Turist harcamalarının toplam ekonomik etkisi = Turist sayısı x Turist Başına Ortalama Harcama x Çarpan Katsayısı.” şeklinde formülize etmişlerdir (Erkan ve vd. 2013:4).

Türkiye'nin 2018 yılı yaklaşık 46 milyon kişi ile turizm geliri bir önceki yıla göre %12,3 artarak 29 milyar 512 milyon 926 bin dolar, kişi başına ortalama harcama 678 dolar şeklinde gerçekleşmiştir (TÜİK, Turizm İstatistikleri, 2018). Ancak bu miktarın içinden sağlık turizmi kapsamında elde edilen gelirin tam miktarı belirsizliğini korumaktadır. Bu belirsizliği ortadan kaldırmak için öncelikle, Sağlık Bakanlığı'nın tanımladığı şekilde; medikal turizm, termal turizm, engeli ve ileri yaş turizmini de sağlık turizmi kümesine eklemek ve böyle değerlendirmek gerekmektedir. Ardından bu kapsamda hizmet sunan tüm kurumların hem sayısal hem de elde ettikleri gelirlerin faturalandırılması ve bir arada toplanması ile sonuca ulaşılması sağlanmaktadır.

Türkiye Sağlık Turizmini Geliştirme Konseyi tarafından 2018 yılı turizm haftası kapsamında yapılan değerlendirmelere göre, ülkemizde sağlık turizmi kategorisinde değerlendirilen amaçlar doğrultusunda bulunan turistlerden kişi başına ortalama 9 bin dolar gelirin elde

edildiği tespit edilmiştir. Turizm pastasında sağlık turizminin 7,2 milyar dolarlık bir paya sahip olduğu belirtilmiştir (THTC, 2018).

2.4. Yatırım ve İstihdam Kaynağı Olarak Sağlık Turizmi

Tarih ve kültür kalıntılarıyla birlikte doğal değerleri ile de zenginliğe ve çeşitliliğe sahip ülkenin, turizm potansiyelinin değerlendirilmesi için turizm yatırımlarına ve teşebbüslerine sağlanmakta olan destek ve tanıtım faaliyetleri neticesinde turizm sektörü, ekonomik ve sosyal yaşamda daha fazla bulunmaya başlamıştır. Turizm yatırımları, uzun senelere dağılan geri dönüşü olan, sermaye oranı fazla, sosyal, siyasal, doğal ve ekonomik durumlara duyarlıdır. Bu sebeple ülke ekonomilerinde desteklenmekte ve teşvik edilmektedir. Türkiye’de artık benimsenmiş mevsimsel dalgalanmalardan fazla etkilenmeyen sağlık turizmine yönelik devlet tarafından yeni istihdam alanları yaratmak ve gençleri sektöre yönlendirmek amacıyla çeşitli KOBİ’ler aracılığıyla ciddi teşviklerle desteklenmektedir. Turistlerin yapmış olduğu harcamalar neticesinde ortaya çıkan gelir, kişilerin gelir ve refah düzeylerini yükseltmesinin yanında döviz geliri olması sebebiyle de ülkenin dışalım gücünü ve dolayısı ile yeni yatırım yapabilme yeteneğini arttırmaktadır. Yatırımların artması, doğru şekilde yürütülmesi aynı zamanda mili gelirin de artması demektir (Arslan, 2018:21).

Yılmaz (2005:63-76), “Keynesyen politikalarının temel amacının ekonomik büyümenin sağlanması değil, istihdamın artması olduğunu belirtmektedir. Keynes, ekonominin tam istihdama ulaşabilmesi için ise çarpan katsayısı ve etkinliğinin daha yüksek olması nedeniyle maliye politikalarının kullanılması gerektiğini belirtmektedir”. Her etkin ve tam istihdam, yeni bir ürün veya hizmet ortaya çıkaran demektir. 2015 yılı ilk yarısı itibarıyla turizm sektöründeki toplam istihdam sayısı, dünya genelinde 266 milyon kişi olarak belirlenmiştir. Bu rakam, küresel istihdamın % 8,9’unu ve Türkiye nüfusunun da yaklaşık 3,5 katını ifade etmektedir (WTTC, 2007-2017). Bu rakamlar, sektörün geniş kapsamlı olduğunu ve yatırım alanlarının büyük bir önem kazandığını açıkça ortaya çıkarmaktadır.

Turizm sektöründe istihdam alanları yiyecek-içecek hizmetleri, konaklama, spor-eğlence-dinlenme, hava yolu ve seyahat acenteleri ve tur operatörlerinden oluşmaktadır. Tüm bu alanları kapsayan hizmetlere dair, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2016), TUYUP (Turizm Sektöründe İşverenlerin ve Çalışanların Uyum Yeteneklerinin Arttırılması Projesi) birimi tarafından yayınlanan rapora göre; Türkiye’deki turizm tesis sayısı, 24,608’dur. Aynı rapora göre 2015 yılı itibarıyla turizm sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 888,579’dur (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı TUYUP Raporu, 2016:32). Aynı zamanda turizm sektöründe

istihdam eden sigortalı durumu, SGK verilerine göre 2016 yılında 1.010.968 ve 2017 yılında 1.090.651 kişi sigortalı turizm elemanının olduğu belirtilmiştir (Bahar ve Özdemir, 2018:263-298). Türkiye’de bu alana yönelik çalışmalar her daim sürdürülmektedir. Bu yönde turizm çeşitliliği artırılmaya çalışılmakta, yeni projeler kapsamında yatırımlar yapılmakta ve bunların sonucunda vatandaşlarına yeni iş imkânları sunulmaktadır.

Türkiye sağlık turizmi potansiyelinin tamamını kullanabilen bir ülke olmamakla birlikte, sağlık turizmi gelirleri, turizm gelirlerinin büyük oranda artmasını sağlamaktadır (İbret, 2013:135-164).Türkiye’de sağlık turizmi doğru yöntemlerle, sistemli bir şekilde hayat bulduğunda, genel turizme doping etkisi yaratacaktır. Sağlık hizmetlerini başarı ile gerçekleştiren ülkelere, sağlık turizmi ciddi ekonomik girdi sağlamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyada belirgin bir ekonomik gelir kaynağı olarak görülen turizmin gelişimi, ülkemizde 1980’li yıllara dayanmaktadır. Sağlık turizmi ise ilk olarak Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yer almıştır. Pratikte alan bulması ve akademik çalışmalarda yer alması 90’lı yıllarda başlamış ve özellikle son on yılda büyük bir ivme kazanmıştır. Türkiye’de sağlık sektörü, 2003 yılında sağlıkta dönüşüm programları kapsamında yeni yapılanma sürecine girmiştir. Onuncu Kalkınma Planı ve Sağlık Bakanlığı’nın 2013-2017 stratejik eylem planında genişçe yer verilmiş ve birincil hedefler arasında gösterilmiştir. Ülkemizde turizm, bazı iç ve dış dinamiklere göre değişkenlik göstermektedir. Yani, dünya genelinde yaşanan küresel terörizm, salgın hastalıklar gibi faktörlerden etkilenmektedir. Bu nedenle Türkiye de kendi kaynak ve olanaklarına göre uygun turizm türlerini seçmekte, iç ve dış kaynaklı olumsuz etkilerden koruyacak sistematik projeler geliştirmeye çalışmaktadır. Strateji oluşturma ve yönetim sürecindeki aşamalar; mevcut durum (yapı), iç ve dış dinamikler, eğilimler, amaçlar, vizyon-misyon, nihai hedeflere ulaşılması ve sürdürülebilir rekabet üstünlüğü gibi faktörlerin belirlenmesi; sağlık hizmetlerinde politikaların oluşturulmasında etkili olmuştur.

Yeni Türkiye konjonktüründe ise 2010’da ‘Sağlık Turizm Birimi’ kurulmasıyla resmîyet kazanmış ve 2010’dan sonraki ciddi çalışmalarda politika olarak ortaya çıkmıştır. Sağlık turizmi, sadece tıbbi tedavi gerektiren hastane-doktor odaklı bir hizmet sektörü olmayıp, aynı zamanda diğer sektörlerle yapılan yatırımlara göre çok daha hızlı sonuçlar verebilen bir ekonomi alanı olmuştur.

Türkiye’de hastane ve yatak artırımına yönelik alt yapı çalışmaları devam etmektedir. Ülkemizde son yıllarda göz alıcı devasa hastane projelerinin ve yüksek bütçeli yatırımların kaynağını oluşturan durum; sağıktaki ekonomik bütünlük, kamu ve özeldeki birlikteliğin sağılandığını göstermiştir. Ekonomik kalkınma için çıkış yollarından biri olarak görülen sektörün milli gelir üzerinde birçok etkisi olduğu saptanmıştır. Genel turizm hacminin genişlemesi, yatırım ve istihdam alanları, döviz kuru üzerinde ve yabancı sermayenin ülke ekonomisinde serbest dolaşımını sağlamada, sağık turizminin etkili olduğu alanlar olmuştur. Ekonomik getirisiyle değer kazanan sağık turizmi, genel turizm ile harmanlanarak eksileriyle artılarıyla sunulmaktadır. Türkiye sağık turizmi ile dünyada ön plana çıkmayı başarmış, sektörün önemli paydaşlarından olduğunu farklı yönleriyle kabul ettirmiştir. Bu doğrultuda, sektör bazında taşıdığı potansiyel ile güçlü ülke imajı vermektedir. Türkiye ülke olarak, yurtdışından sağık hizmeti almak için başvuran hasta turistlere ve aynı zamanda kendi vatandaşlarına dünya genelinde kullanılan teknolojileri kullanarak, hem termal hem de medikal turizm çeşitleri başta olmak üzere birçok alanda Avrupa standartlarına yakın bir hizmet sunmaktadır/ sunabilecek donanım ve potansiyele sahiptir. Ancak sektöre getirilen eleştiri noktasında; sağık turizmde kavram kargaşası olduğu gibi veri kayıt sistemindeki aksaklıklar da, sektörle ilgili sağıksız semptomların meydana gelmesine neden olmuştur. Çelişkili ifadeler, tutarsız istatistiksel veriler yüzünden sağıklı bilgiler elde edilememektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında; yabancı hastaların net veri kayıt problemini, termal ve ileri yaş müşterilerinin sağık turizminden sayılmaması, diğer bir durum tedavilerin maliyet ve seyirinin değişkenlik gösterdiğini düşündürmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen, sağık turizminin ticaret hacmine dair milyar dolarlardan bahsediliyor olması, sektörün ekonomik açıdan ciddiyetini koruduğunu göstermiştir. Sağık turizmdeki bazı önemli gelişmeler sayesinde sektörde hasta gönderen değil, hasta alan konuma gelmiştir. Sağık hizmeti için - biz değil, siz bize gelin- mesajı vermiştir. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen geliştirilmesi gereken konular mevcut olup sistematik olarak da bazı düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda sağık turizmde;

Hiyerarşik yönetsel teşkilatlanmalar, bakanlıklardan müdürlüklere, merkezden bölgelere ve yerel yönetimlere her biri sistemli bir çark düzeninde ülkenin kalkınması için ortak amaca çalışır olmalıdır. Kamu kurum ve kuruluşlarında mevcut var olan yönetim anlayışı yerine ‘yönetişim’ anlayışı geliştirilmelidir. Teknoloji çağındaki dünyanın sürekli değişen şartlarına uygun daha iyi bir hizmet için hızlı ve hedefe odaklı sistemler geliştirilmelidir. Sağık turizmde plansız programsız yapılan politikalar, ülkeye kısa dönem içinde önemli

gelirler sağlasa da uzun dönemde ciddi zararlar verebilmektedir. Bu tür olumsuzlukların önüne geçmek için sağlık politikalarının ciddi bir şekilde irdelenmesi, yol haritasının belirlenmesi ve kontrollü bir gelişimin sağlanması gerekmektedir. Türkiye sağlık hizmeti alıcılarına yönelik kendine özgü paket ve check-up programları oluşturulmalıdır. Paketin içeriği hedef kitlenin kültürel ve dini hassasiyetleri dikkate alınarak; eğlence, spor, tatil, din, eğitim ekstralarını içermelidir. Turistin memnuniyetine yönelik yapılan çalışmalar kendi ülke vatandaşlarının hizmetini aksatmadan yapılmalıdır. Hastanelerimizin yapımı, işinin ehli, alanında uzmanlaşmış hastane mimarları tarafından yapılmalıdır. Bu amaçla üniversitelerimizde Mimarlık Fakültesi bünyesinde hastane mimarlığı bölümüne ihtiyaç duyulmaktadır. Sağlık turizminin coğrafya ile ilişkisi önemlidir. Asıl önemli olan ise insanların bu ilişkiye zarar vermeden sürdürmesi, doğayı tahrip etmeden minimum zararlar doğal ortamdan faydalanmayı bilmesidir.

KAYNAKÇA

- Adveren S.(2011), *İç Anadolu Bölgesi'ndeki Kaplıca ve Termal Tesislerin Türk Sağlık Turizmi İçerisindeki Yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi.
- Akbaş Z ve Tuna H.(2016), "Yumuşak Güç Olgusu ve Turizm İlişkisi: Medikal Turizm Kapsamında Ortadoğu'dan Gelen Turistler Üzerine Bir Değerlendirme." *Dergipark*; 6(12). <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/305744>. (Erişim Tarihi:12.05.2018).
- Akoğlu T. (1966), *Türkiye Ekonomisinde Turizm*.(1); (s.70), İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Alma – Ata Bildirgesi, (1978). file:///C:/Users/pc/Downloads/19850402.pdf.
- Arslan E. (2018) *Sağlık Turizminde Türkiye'nin Son 5 Yılda Dünya Ülkeleri İçindeki Konumu Ve Gelişmesi*. *Yüksek Lisans*.(s.21) İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.
- Ataman H, Esen M.F, Vatan A.(2017), *Medikal Turizm Kapsamında Kalite ve Hasta Güvenliği*. Ankara: *Uluslararası Sağlık Yönetimi Araşt. Derg.*(3)(s.32-33).
- Bahar O ve Özdemir Ö. (2018), *Turizm Sektöründe İstihdam Edilen Gençlerin Meslek Algıları Ve İş Doyum Performanslarının Değerlendirilmesi*, *OPUS - Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8 (Gençlik Araştırmaları Özel Sayısı).(s.263-298).

- BAKA, Sağlık Turizmi Sektör Raporu, 2013. <http://www.baka.org.tr/uploads/48947588121518SAGLIK-KATALOG-TURKCE-16MAYIS-3.pdf>. (Erişim Tarihi:12.02.2018).
- Balaban V ve Marano C.(2010), Medical tourism research: A systematic review. *International Journal of Infectious Diseases*.(14),(s.135).
- Berber M.(2015), İktisadi Büyüme ve Kalkınma.(s.350). Trabzon: Derya Kitabevi.
- Boz M.(2004), *Turizmin Gelişmesinde Alternatif Turizm Pazarlamasının Önemi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- CNBC. (2014), Top Destinations for Health Tourism. (s.17-18). <http://www.cnbc.com/id/101487998>. (Erişim Tarihi:22.12.2018).
- Connell J. (2013), Çağdaş tıp turizmi: kavramsallaştırma, kültür ve metalaşma. *Tur Yönet*.(34). (s.1-13).
- Çalışkan Z. (2008), Sağlık Ekonomisi: Kavramsal Yaklaşım. (s.29-50). *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,26(2).
- Diñer M.Z. (1993), Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- DPT, (1985-1989), 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı.(s.120). <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Be%C5%9Finci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1985-1989.pdf>. (Erişim Tarihi:06.04.2019)
- Dursun A, Aktepe C, Arslan S. (2011), Türkiye’de Sağlık Turizmi, T.C. Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Koordinatörlüğü. Antalya: 20-23 Aralık, (s.12).
- Erkan B, Kara O, Harbalıoğlu M. (2013), Türkiye’de Turizm Gelirlerinin Belirleyicileri. *Akademik Bakış Dergisi*. Kasım-Aralık.[2013 Mart]. ISSN:1694-528X. No.39.
- Gülmez, Z.(2012), *Türkiye’de Ve Dünyada Sağlık Turizmi Ve Çeşitleri: Sağlık Turizminin Ülkemizdeki Mevcut Durumu Ve Bazı Ülkelerle Kıyaslanması*.(s.58). Yüksek Lisans. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- IPK International, 2012/2013, ITB World Travel Trends Report.

- İbret, B. Ü.(2013), Türkiye’de Yeni Gelişen Bir Termal Turizm Merkezi: Çavundur Kaplıcası. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Doğu Coğrafya Dergisi*;(18), (s.135 – 164).
- İçöz, O.(2000), Seyahat Acenteliği ve Tur Operatörlüğü Yönetimi.(s.21);3.Basım. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kandır S.Y, Karadeniz E, Özmen M, Önal Y.B.(2008), Türk Turizm Sektöründe Büyüme Göstergelerinin Turizm İşletmelerinin Finansal Performansına Etkisinin İncelenmesi.(s.2011-237). İzmir: *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*;10(1).
- Karakoç S.(2017), *Küresel Dünyada Sağlık Turizminin Önemi ve Türkiye’nin Durumu*.Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Nuh Naci Yazgan Üniversitesi.
- Kaşlı M, Öztürk D.(2014), An Investigation on Thermal Tourism in Bursa, Eskişehir and Bilecik. *Global Journal on Advances in Pure and Applied Sciences*.(4):(s.13 – 20).
- Katırcıoğlu S. (2009), "Tourism, Trade and Growth: The Case of Cyprus," *Applied Economics*, Taylor and Francis Journals; 41(21), (s.2741-2750).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2018), Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11478/dunyada-saglik-vetermal-turizm.html>. (Erişim Tarihi:14.03.2018).
- Metin B, Tezel Aydın S. (2005), Dünya Sağlık Örgütü ve Türkiye İle İlişkileri.(s.35). ISBN:975-8088-61-0. No:3198. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı, T.C Sağlık Bakanlığı Dış İlişkiler Daire Başkanlığı.
- Mills A. (2014), Reflections on the development of health economics in low- and middle income countries. *Proc. R. Soc. B*, (281),(s.1-8).
- OECD, (2008), World Bank. OECD Sağlık Sistemi İncelemeleri, Türkiye, OECD ve IBRD. (14), (s.15-43).
- Onuncu Kalkınma Planı, (2015), Ocak-2018 Aralık. <http://www.satirk.gov.tr/images/pdf/eylemplani.pdf>.

- Özkurt H. (2007), Sağlık Turizmi Tahvilleri.(s.126).İstanbul:Ocak-Haziran 2007. *Maliye Dergisi*;(152).
https://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/152/hatice_ozkurt.pdf. (Erişim Tarihi:12.01.2019).
- Pala K. (2006), Türkiye İçin Nasıl Bir Sağlık Reformu?. (s.11). Türk Tabipler Birliği Yayınları; Milliyet Gazetesi 2006 Yılı İnceleme Ödülü, Bursa: Şubat 2007.
<https://hekimcebakis.org/makale/turkiye-icin-nasil-bir-saglik-reformu/>. (Erişim Tarihi:11.11.2019).
- Peter B ve Tatar M.(2004), Türkiye Ulusal Sağlık Hesapları 1999-2000: (1);(s.7). Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.Ankara.
- Resmi Gazete (2015). 2015/8 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar'ın Uygulama Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/06/20150602-5.htm>. (Erişim Tarihi:04.12.2018).
- Sağlık Bakanlığı (2008), Türkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı İlerleme Raporu, Ağustos 2008. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 749. Ankara.
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/340272>. (Erişim Tarihi.11.12.2018).
- Sağlık Bakanlığı (2018). Sağlık Turizmi Hakkında: Türkiye'de Sağlık Turizmi.
<http://saglikturizmi.gov.tr/TR,175/saglik-turizmi-hakkinda.html>. (Erişim Tarihi:25.02.2019).
- Sağlık Turizmi Raporu (Son Taslak-29 Eylül 2010). <http://www.ozelrastaneler.org.tr>. (Erişim Tarihi:15.09.2018).
- Sandıkçı M.(2008), *Termal Turizm İşletmelerinde Sağlık Beklentileri ve Müşteri Memnuniyeti*. (s.1).Yayımlanmamış Doktora Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Şahbaz R.P, Akdu U, Akdu S. (2012), *Türkiye'de Medikal Turizm Uygulamaları; İstanbul ve Ankara Örneği*. (s.277). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi;15(27).

- Şen A ve Şit M.(2015), Turizm Gelirlerinin Türkiye Ekonomisindeki Rolü ve Önemi. Dicle Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 2015 - Haziran/Ağustos; Cilt No: 5(8). <https://dergipark.org.tr/download/article-file/370709>. (Erişim Tarihi:21.10.2018).
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı (2019). <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansman-istatistikleri>.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, TUYUP Raporu, (2016), (s.32). <https://tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2015/TURIZM16/>. (Erişim Tarihi:14.12.2018).
- TÜBİTAK Vizyon 2023, Ulaştırma ve Turizm Paneli. <http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknoloji/ongorusu/paneller/raporozet/ulastirma.pdf>. (Erişim Tarihi:17.08.2018).
- TÜİK (2016), Turizm İstatistikleri.
- TÜİK (2017), Temel İstatistikler.
- TÜİK (2018), Turizm İstatistikleri.
- Türkiye Sağlık Turizmi Geliştirme Konseyi (THTC), (2018). <https://www.medimagazin.com.tr/guncel/genel/tr-turkiyeye-gelen-turist-650-saglik-turisti-9-bin-dolar-harcama-yapiyor-11-681-76907.html>. (Erişim Tarihi:23.11.2018).
- URL - 1 <https://docplayer.biz.tr/9309358-Saglik-nedir-saglik-tanimi-saglik-hizmetleri-turk-saglik-sistemi-saglik-tipleri-saglik-nedir-tibbi-model-saglik-modelleri-19-11-2015.html>. (Erişim Tarihi:10.12.2018).
- URL - 2 <http://www.incesoz.com/saglik-ile-ilgili-sozler/>. (Erişim Tarihi:27.11.2018).
- URL - 3 <https://www.tarihkomplo.com/2017/04/modern-tbbn-babas-hipokrat-m-imhotep-mi.html>. (Erişim Tarihi:12.01.2019).
- URL - 4 <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-24204/turkce-saglik-turizmi-ozet-bilgi-2013.html>. (Erişim Tarihi:22.04.2016).
- URL - 5 <https://thtcd.org/page/hakkimizda>. (Erişim Tarihi:17.11.2018).

URL - 6 http://www.isarder.org/isardercom/2013vol5issue3/vol.5_issue.3_article_05full_text.pdf (Erişim Tarihi:14.03.2019).

URL - 7 <https://www.a24.com.tr/sehir-hastaneleri-nedir--sehir-hastanesi-ne-demek--nerede-hizmet-veriyorlar--sehir-hastaneleri-projesi-nedir--haberi-40126851h.html?h=53> (Erişim Tarihi:19.02.2019).

URL - 8 <https://www.medimagazin.com.tr/hekim/saglik-bak/tr-dordu-acildi-hangi-sehrene-zaman-sehir-hastanesi-acilacak-2-13-75339.html> (Erişim Tarihi:13.03.2019).

URL - 9 <http://www.saglikturizmi.org.tr/tr/saglik-turizmi/genel-bilgi>. (Erişim Tarihi:21.12.2018).

WTTC, Health CareEconomicResearc. (2007-2017). <http://www.wttc.org/research/economic-research/>.

Yılmaz Göktaş Ö.(2005), Türkiye ekonomisinde büyüme ve işsizlik oranları arasındaki ilişki.(s.63-76). *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*; (2).